

بهارستان ادب

(چاپ اول از ویراست اول)

(درس نامه فارسی عمومی)

تألیف دیرین:

فهریا محمودی

عضو هیأت علمی دانشکاه آزاد اسلامی واحد ریانه

زمستان ۱۳۹۷

نشانی: میانه بلوار شهدای زینبیه (جاده ترانزیت) جنب پارک موتور شهری
پست الکترونیکی: info@m-iau.ac.ir
شماره سامانه پیامک: ۵۰۰۰۵۰۰۱۴۰۲۲۷ و ۵۰۰۰۵۰۰۱۴۰۲۶۰
تلفن: ۰۴۱۵۲۲۳۷۰۴۰

بهارستان ادب

(درس نامه فارسی عمومی)

تألیف و تدوین: فریبا محمودی

نوبت چاپ: پنجم، (چاپ اول از ویراست اول) برای ناشر) میانه، زمستان ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه - قطع: وزیر، ۲۰ صفحه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۵۵۹۷-۶

ناظر چاپ و طرح جلد: اکبر رحیم زاده فرجی

لیتوگرافی / چاپ / صحافی: چاردیز / سبز / امین

قیمت: ۳۲۰۰۰۰ ریال

مرکز توزیع: میانه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میانه

سرشناسه: محمودی، فریبا، ۱۳۴۹-

عنوان و نام پدیدآور: بهارستان ادب؛ درس نامه فارسی عمومی / تألیف و تدوین فریبا محمودی.

مشخصات نشر: میانه: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد میانه، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۳۸۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۵۵۹۷-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابخانه.

موضوع: ادبیات فارسی -- راهنمای آموزشی (عالی)

موضوع: Persian literature -- Study and teaching (Higher)

موضوع: فارسی -- راهنمای آموزشی (عالی)

موضوع: Persian language -- Study and teaching (Higher)

شناسه افزوده: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد میانه

شناسه افزوده: Islamic Azad University. Miyaneh Branch

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ب۳۵۳/م۳۳۱/PIR

رده بندی دیویی: ۸۷۶ / ۸

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۴۴۱۴۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	پیش گفتار
۱۹	فصل اول: برگزیده متون نظم و نثر فارسی و ترجمه
۲۰	میرزارضی الدین آرتیمانی
۲۲	رودکی سمرقندی
۲۳	مجتبی مینوی
۲۷	نظامی عروض سمرقندی
۳۳	منوچهری دامغانی
۳۵	محمد بن منور
۳۸	ابوالفضل بیهقی
۴۴	خاقانی شروانی
۴۶	ناصر خسرو قبادیانی
۴۹	خواجه عبدالله انصاری
۵۲	عنصر المعالی کیکاووس
۵۴	خواجه نظام الملک طوسی
۵۵	محمد بن جریر طبری
۵۶	بابا طاهر
۵۷	ابواسحاق نیشابوری
۶۱	محمد غزالی
۶۳	احمد غزالی
۶۴	خیام نیشابوری
۶۸	سنایی غزنوی
۷۱	عین القضاة همدانی
۷۳	انوری ابیوردی
۷۴	نظامی گنجیه‌ای
۷۶	عطار نیشابوری
۸۴	سعدی شیرازی
۸۹	خواجه نصیرالدین طوسی
۹۱	سعدالدین وراوینی
۹۲	شمس تبریزی
۹۹	مولوی

۱۰۴	فخرالدین عراقی
۱۰۶	ابوالفضل رشیدالدین مبینی
۱۰۸	عبید زاکانی
۱۱۰	حافظ
۱۱۳	شاه نعمت‌الله ولی
۱۱۴	عبدالرحمن جامی
۱۱۶	وحشی بافقی
۱۱۹	محتشداشنان
۱۲۰	شیخ بهایی
۱۲۲	کلیم کاشانی
۱۲۳	صائب تبریزی
۱۲۵	نشاط اصفهانی
۱۲۶	هاتف اصفهان
۱۲۸	قائمی
۱۲۹	فائیم مقام فراهانی
۱۳۱	عبدالحسین زرین کوب
۱۳۷	سید اشرف‌الدین گیلانی
۱۳۹	ایرج میرزا
۱۴۰	فرخی یزدی
۱۴۱	میرزاده عشقی
۱۴۲	ملک‌الشعراء بهار
۱۴۷	نیما یوشیج
۱۵۱	پروین اعتصامی
۱۵۶	شهریار
۱۶۲	مهدی حمیدی شیرازی
۱۶۳	فریدون توللی
۱۶۴	جلال آل‌احمد
۱۷۱	مرتضی مطهری
۱۸۲	عقابه محمدحسین طباطبائی
۱۸۳	محمد علی اسلامی ندوشن

۱۸۷	علی اکبر دهخدا
۱۹۰	پرویز ناتل خانلر
۱۹۴	احمد شاملو بامداد
۱۹۶	فریدون مشیری
۱۹۹	هوشنگ ابتهاج
۲۰۲	مهدی اخوان ثالث
۲۰۴	سهراب سپهری
۲۱۱	پرویز شاپور
۲۱۵	فروغ فرخزاد
۲۱۹	نادر نادرپور
۲۲۱	سیاوش کسرابی
۲۲۳	محمد رضا شفیعی کدکنی
۲۲۸	حمید مصدق
۲۳۰	غلامعلی رعدی آذر خشی
۲۳۲	طاهره صفارزاده
۲۳۴	یدالله مفتون امینی
۲۳۵	علی شریعتی
۲۳۸	صادق هدایت
۲۴۱	سید محمدعلی جمالزاده
۲۴۳	صادق چوبک
۲۴۶	غلامحسین یوسفی
۲۵۰	قیصر امین پور
۲۵۵	منوچهر مرنضوی
۲۶۰	حسین پناهی
۲۶۱	علامه حسن حسنزاده آملی
۲۶۵	عمر دوباره
۲۷۰	به حافظ اثر گوته
۲۷۲	ریسمان ایمان اثر جورج هربرت
۲۷۳	قطعه بودن یا نبودن اثر ویلیام شکسپیر
۲۷۴	پیغمبر اثر پوشکین

۲۷۵	بهترین هدیه خدا اثر عبدالحمید کاتب
۲۷۸	صدایی از بیشه اثر محمود درویش
۲۷۹	حمام روح اثر جبران خلیل جبران
۲۸۱	منت خدای را اثر دادیه
۲۸۳	فصل دوم
۲۸۴	دستور زبان رسی
۲۸۹	علائم زنده گزاری
۲۹۵	نکاتی درباره شیوه املا رسی
۳۰۳	آرایه‌های ادبی
۳۲۲	قالب‌های شعری
۳۲۷	فصل سوم
۳۲۸	داستان
۳۳۱	طنز در دوران معاصر
۳۳۳	نثر ترجمه در دوران معاصر
۳۳۴	روش تحقیق و پژوهش علمی
۳۴۲	خلاصه‌نویسی
۳۴۳	گزارش‌نویسی
۳۴۵	نامه‌نگاری و انواع آن
۳۵۱	فصل چهارم
۳۵۲	سبک‌های ادب فارسی
۳۵۷	نثر و انواع آن
۳۶۱	مکتب‌های ادبی اروپا
۳۶۶	فهرست بعضی آیات و احادیث و جملات عربی که در متن آمده است
۳۶۹	تاریخ ادبیات
۳۷۵	واژه‌نامه
۳۸۵	نمونه سؤال
۳۸۹	فهرست منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

یکی از مهم‌ترین راه‌های شکوفایی زبان و ادبیات فارسی برخورد صحیح و مناسب با آن است. شعر یکی از جلوه‌های هنر است. شاعر در شعرش غم‌ها و شادی‌ها؛ دردها و درمان‌ها؛ زشتی‌ها و زیبایی‌ها؛ دادها و بیدادها؛ بایدها و نبایدها؛ گذشته‌ها و آرزوها و... را می‌نماید. مطالعه شعر شاعران حس همدردی را در خواننده ایجاد می‌کند و علاوه بر ایجاد آرش و لذت بردن از تصاویر ساخته شده با کلمات، آشنایی با شیوه صحیح کاربرد واژگان و ترکیبات را نیز می‌آموزد.

مجموعه حاضر در جهت تحقق این امر فراهم آمده است که متون ادبی را در قالب و محتوای ساده عرضه کند بی‌آنکه از زیبایی و گیرایی آن کاسته و یا به اصل موضوع خلل وارد کند تا عموم احل علم، بویژه دانشجویان، از آن سود برند.

این کتاب، مطابق با سرفصل‌ها، درس زبان فارسی سازمان مرکزی، در چهار فصل به شرح زیر تنظیم گردیده است.

بخش اول شامل گزیده متون نظم و نثر فارسی است. انتخاب اشعار از بین شاعران درجه اول سخن، کاری بس دشوار بود و از طرف انتخاب متونی که درخور و مورد علاقه جوانان پرشور قرار بگیرد و با روحیه شاد و - - - - - و - - - - - آنان سازگار باشد کاری بس دشوارتر. معیار گزینش اشعار و متون در درجه اول، امرندگی و مطابقت آنها با فرهنگ ایرانی - اسلامی و بعد، میزان تأثیر و نفوذ سروده‌ها در دل و جان و - - - - - برانگیختن عواطف بود. عامل زمان را یعنی پیشینه ادبی و احیاناً تأثیری که ازین رهگذر بر شعر شاعران بعد از خود داشته‌اند، همین‌طور آوازه آنان به عنوان شاعر در سطحی که - - - - - چشمگیر و حضور سلامت زبان فارسی در برگزیده‌ها، از دیگر عوامل انتخاب اشعار بود. در این فصل سعی شد تا در ابتدای هر متن، مختصری درباره زندگی‌نامه نویسنده، همراه تصویرش - تا جایی که مقدور بود - آورده شود، تا از راه دیداری نیز زمینه ارتباط با شاعر و شعرش فراهم گردد. ترتیب تنظیم متن‌ها به صورتی است که یک دوره تاریخ ادبی ایران را بر اساس زندگی و اندیشه شاعران - در بگیرد. متون نظم و نثر - که عمداً با هم آورده شد - بر اساس قرن زندگی نویسندگان است تا خوانندگان عزیز تغییرات سبکی را که با مرور زمان و همگام با تحولات حیات اجتماعی، تاریخی، اقتصادی و فرهنگی کشور رخ می‌دهد درک

کنند. در این دفتر برخی از کاستی‌های محتوایی چاپ‌های پیشین کتاب بهارستان ادب که توسط انتشارات محترم بهار دخت به چاپ رسیده بود، تدارک شد. نمونه اشعار و متون نو و کهن که جای آن در کتاب مذکور خالی بود در این دفتر افزوده شد تا بر غنای آن بیفزاید. بعضی از متون نظم نسبتاً ساده برای حفظ کردن و برخی از نثرهای معاصر ساده برای آشنایی با شیوه نگارش امروزی و برای مطالعه آزاد دانشجویان در نظر گرفته شد تا از این رهگذر بتوانند الگویی برای نگارش به دست آورند.

در فصل دوم به نکات مهم دستوری، علایم سجاوندی، شیوه درست‌نویسی، آرایه‌های ادبی و قبح‌های شعری پرداخته و در بخش دستور، تلفیقی از دستور زبان جدید و سنتی بهره گرفته شد. از علایم نشانه‌گذاری به پرکاربردترین علایم، اشاره و با آوردن مثال‌هایی توضیح داده شد. در بخش شیوه املاي کلمات سعی بر این بود که مهم‌ترین دستورالعمل‌های درست‌نویسی، بر اساس مصوبات فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تنظیم شود تا مرجعی برای نگارش صحیح کلمات در اختیار عزیزان باشد.

فصل سوم اختصاص به نگارش دارد، و شامل چندین مبحث نگارشی است که عبارتند از: «داستان»، «طنز»، «ترجمه»، کلیاتی - آراء «روش تحقیق و پژوهش علمی»، برای استفاده در رساله‌نویسی و مقاله‌نویسی، «خلاصه نویسی»، «گزارش‌نویسی» و «نامه‌نگاری» که برای هر کدام در فصل اول نمونه‌هایی آورده شده است لازم به ذکر است که بخش داستان و خلاصه نویسی به این فصل افزوده شده است.

فصل چهارم به سبک‌های ادبی ایران و مکتب‌های ادبی اروپا اختصاص یافت. در بخش مکتب‌های ادبی اروپا، ۹ مکتب به اختصار شرح داده شد. شاهد های شعری متفاوت همراه با مرجع و چند آرایه چون مجاز و متناقض‌نمایی و .... به بخش آرایه‌های ادبی افزوده شد. علاوه بر این در پایان ویرایش جدید کتاب، فهرستی از آیات و احادیث و سخنان بزرگان موجود در متن، با ترجمه، شماره آیه و سوره ذکر شد.

جدول مربوط به خلاصه تاریخ ادبیات در قرون مختلف آمد، که امید است دانشجویان جهت انتظام فکری و مقایسه آثار و دوره‌های مختلف از آن بهره ببرند. همچنین جهت سهولت دسترسی به معنی واژه‌ها بخش واژه‌نامه و برای آشنایی با نحوه سؤالات امتحانی، چند نمونه سؤال به پایان کتاب افزوده شد.

در آخر باید اذعان داشت که این کتاب وامدار تمامی کسانی است که از گذشته‌های دور تا به امروز در راه اعتلا و شکوفایی درخت ادب و فرهنگ فارسی دل‌سوزانه عمر گرانبمایه‌شان را صرف کرده‌اند. جای آن است که منت‌پذیری خود را از همه آنان اعلام نمایم و از همهٔ عزیزانی که بنده را به انجام این کار ترغیب کرده یا کمک نمودند قدردانی کنم؛ به ویژه از استاد ارجمند دکتر سیروس شمیسا و استاد شهریار حسن‌زاده عزیز، دکتر محبتی بزرگوار که با راهنمودها و پیش‌نهادهای سازنده خود در بهبود کیفیت کتاب حاضر یاریگر بودند و از آثارشان بهره برده‌ام. لطفشان بر مزید باد. از چاپ گل‌سا که زحمت تایپ و تنظیم نوشته‌ها را به عهده گرفتند، سپاسگزارم.

امید است استادان و همکاران و صاحب نظران گرامی نگارنده را از نظرات و راهنمایی‌های ارزشمندشان خویشتن را برای بهبود کیفیت دفتر حاضر بهره‌مند سازند.

* قبا گر خریز است در گریز پریشان به‌ناچار خشوش بُود در میان

* چون صبا افتان و خیزان می‌روم تا کوی - بوی وز رفیقان ره استمداد همت می‌کنم

فریبا محمودی

تابستان ۹۷